

BARBARA MAŁGORZATA KAŁDON

Cardinal Stefan Wyszyński University
in Warsaw, Poland

ORCID iD: 0000-0001-5920-9130

PRZESTĘPSTWA Z ART. 199 K.K. W OPINII SPOŁECZNEJ STUDENTÓW

CRIMES UNDER ARTICLE 199 OF THE PENAL CODE IN THE PUBLIC OPINION OF STUDENTS

ABSTRACT

This article, primarily empirical in nature, presents the results of a survey of student public opinion regarding the penalties for offenses specified in Article 199 of the Penal Code and compares them with applicable regulations, including statistics on penalties imposed by courts for offenses specified in Article 199 of the Penal Code from 2016 to 2020, and police statistics for the years 2016 to 2023. The aim of the survey was to understand public opinion regarding preferences for the minimum and maximum prison sentences for offenses specified in Article 199 of the Penal Code.

The survey was conducted in March 2024, based on a proprietary questionnaire, among a group of 236 student respondents.

The respondents' opinions regarding the severity of penalties imposed by courts for the above-mentioned offenses differ significantly from the limits set forth in the Code and from the penalties imposed by courts in practice. It is clear that respondents were characterized by considerable severity in their views, which is particularly noticeable in the fact that, regarding the upper limit of the penalty specified in Article 199 of the Penal Code, they primarily indicated life imprisonment as the highest penalty to be imposed, which significantly exceeds currently available sanctions. Long-term prison sentences were preferred by the aforementioned, and even the death penalty, which is currently absent from Polish law.

KEYWORDS: *abuse of dependency, critical situation, minors, sentence, court and police statistics, Penal Code*

STRESZCZENIE

Artykuł głównie o charakterze empirycznym, przedstawia wyniki badania opinii społecznej studentów odnośnie do wymiaru kar za przestępstwa określone w art. 199 k.k. oraz porównanie ich z prawnie obowiązującymi regulacjami, ze wskazaniem statystyk kar wymierzanych przez sądy za przestępstwa z art. 199 k.k. w latach 2016–2020, oraz statystyką policyjną za lata 2016–2023. Celem przeprowadzonego badania było poznanie światopoglądu opinii publicznej w zakresie preferencji co do wymiaru najniższej i najwyższej kary pozbawienia wolności w zakresie przestępstw określonych w art. 199 k.k.

Badanie sondażowe zostało zrealizowane w marcu 2024 r. na podstawie autorskiego kwestionariusza ankiety na grupie 236 respondentów – studentów.

Wskazane przez ankietowanych opinie w zakresie surowości kar wymierzanych przez sądy za powyżej wskazane czyny zabronione znacznie odbiegają od granic określonych w kodeksie oraz od kar orzekanych przez sądy w praktyce. Jednoznacznie widać, że respondenci charakteryzowali się dużą surowością w swoich poglądach,

co szczególnie można zauważyć w tym, że odnośnie do górnej granicy kary jako najwyższej ze wskazanych do wymierzenia z art. 199 k.k. zaznaczali przede wszystkim karę dożywotniego pozbawienia wolności, co znacznie przekracza dostępne obecnie sankcje. Preferowane przez ww. były długoterminowe kary pozbawienia wolności, a nawet sporadycznie wprowadzenie kary śmierci, której obecnie nie ma w ustawodawstwie polskim.

SŁOWA KLUCZOWE: *nadużycie zależności, krytyczne położenie, małoletni, wymiar kary, statystyka sądowa i policyjna, kodeks karny*

WSTĘP

Artykuł ma głównie charakter empiryczny. Jego przedmiotem są przestępstwa z art. 199 k.k. Celem badania było ustalenie opinii studentów w zakresie hipotetycznych kar, jakie powinny być wymierzane za przestępstwa określone w art. 199 k.k. oraz porównanie ich z prawnie obowiązującymi regulacjami.

Problemy główne badań zawierają się w pytaniach:

Jakie kary powinny być wymierzane sprawcom przestępstw określonych w art. 199 k.k.?

Czy obecne sankcje karne w ww. temacie są zbieżne z opiniami ankietowanych?

Czy respondenci opowiedzieliby się za wprowadzeniem do ustawodawstwa polskiego kary śmierci za omawiane przestępstwa?

Zgodnie z tezą Autorki opinie respondentów w zakresie surowości kar co do przestępstwa nadużycia zależności są znacznie surowsze niż obowiązujące regulacje kodeksowe oraz kary wymierzane w praktyce sądowej.

Autorka w swoim badaniu zastosowała metodę sondażową i metodologię interpretacyjno-opisową, specyficzną przede wszystkim dla zawodów prawniczych (Dobosz, 2001, s. 24), przy użyciu celowościowej metody wykładni, polegającej na doszukaniu się celu, jaki miał ustawodawca, wydając przepis (Łętowski, 1995, s. 45). W artykule posłużono się techniką analizy dokumentów. Jako narzędzie badawcze wykorzystano autorski kwestionariusz ankiety.

PRZESTĘPSTWA Z ART. 199 K.K. – UJĘCIE TEORETYCZNE

U podstaw wolności w decydowaniu o podejmowaniu lub nie zachowań ze sfery życia seksualnego leży godność osoby ludzkiej. Wartością, która stanowi przedmiot ochrony typów czynów zabronionych wyszczególnionych w art. 199 k.k., jest wolność do podejmowania zachowań ze sfery życia seksualnego, którym określona osoba, ze względu na kontekst sytuacyjny, w którym się znalazła, nie jest w stanie stawić skutecznego oporu (Zakrzewski, 2024, s. 1029–1030).

Artykuł 199 § 1 k.k. zawiera znamiona najbardziej charakterystyczne dla większości spośród zachowań, które nazywane są molestowaniem seksualnym w miejscu pracy. Elementem wspólnym, który łączy większość przypadków molestowania seksualnego w miejscu pracy na gruncie wskazanego paragrafu, jest wykorzystanie przez sprawcę posiadanej przez niego władzy, bowiem od jego woli i zachowania uzależnione jest położenie innej osoby (Warylewski, Nazar, 2023, s. 1396). Indywidualnym przedmiotem ochrony, odnośnie do zakazu karnego, jest wolność seksualna rozumiana jako wolność od określonych w tym zakazie metod wywierania nacisku kompulsywnego na przebieg procesów motywacyjnych i decyzję woli co do wykonywania czynności seksualnych (Warylewski, Nazar, 2023, s. 1397). Marian Filar podaje, że w tej sytuacji przedmiot ochrony jest *nieomal identyczny jak i w przypadku zgwałcenia* (Filar, 1997, s. 74). Zdaniem Autora istniejące różnice wynikają z tego, że w przypadku zgwałcenia przedmiotem ochrony jest *wolność seksualna rozumiana jako wolność od wszelkich metod i działań zmierzających do naruszenia integralności decyzji woli w zakresie przyzwolenia seksualnego* (Filar, 1997, s. 65).

Z kolei art. 199 § 3 k.k. w obecnym brzmieniu określa nowy, nieznany uprzednio przedmiot ochrony, który można określić jako wolność od seksualnego wykorzystywania osób pomiędzy 15 a 18 rokiem życia. Rzeczywisty obszar penalizacji dotyczy jedynie osób we wskazanym przedziale wiekowym, ponieważ w przypadkach, w których chodzi o małoletnich poniżej 15 roku życia, wystarczającą ochronę zapewniał i zapewnia w dalszym ciągu art. 200 § 1 k.k. Zdaniem Jarosława Warylewskiego indywiduallym przedmiotem ochrony z art. 199 k.k. ewentualnie może być także prawidłowe funkcjonowanie instytucji publicznych lub zasady prawa pracy (Warylewski, 2001, s. 137–138).

Warto zauważyć, że stosunek zależności, o którym mowa w charakteryzowanym przepisie, nie musi wynikać wyłącznie ze stosunku pracy czy też umowy przewidującej świadczenie pracy. Jego źródłem może być zarówno stosunek prawny, jak i faktyczny. Taki stosunek zależności oznacza istnienie określonej relacji między sprawcą a pokrzywdzonym, zaś sprawca nie musi sam mieć możliwości rozstrzygnięcia o losie pokrzywdzonego, wystarczy, że ma na takie rozstrzygnięcia pewien wpływ, chociażby pośredni (Warylewski, Nazar, 2023, s. 1397). Za nieuprawnioną należy przyjąć tezę, że *nadużycie stosunku zależności ma miejsce wtedy, gdy sprawca w sposób wyraźny czyni użytek ze swej pozycji wobec ofiary* (Wojciechowska, Kunicka-Michalska, 2000, s. 104), gdyż do wypełnienia znamion z art. 199 § 1 k.k. dochodzi wówczas, gdy sprawca nawet w sposób pośredni nawiązuje do swojej pozycji względem pokrzywdzonego lub w taki sam sposób nawiązuje do jego położenia. Jest bez znaczenia, w jaki sposób sprawca nadużyje stosunku zależności lub wykorzysta krytyczne położenie pokrzywdzonego, wystarczy, że dzięki temu sposobowi doprowadził/usiłował doprowadzić np. do obcowania płciowego. Niemniej sprawca musi świadomie wykorzystać relację łączącą go z pokrzywdzonym jako czynnik oddziaływania na jego psychikę, tak aby wyraził on zgodę na obcowanie płciowe lub inną czynność seksualną (Wyrok 06.05.2014). Zasygnalizowania wymaga fakt, że przełożony może dążyć do nawiązania intymnych kontaktów z podwładnym, nie może jedynie wykorzystywać w owym celu stosunku zależności. Stosunek zależności może również wynikać ze stosunków rodzinnych oraz tych wszystkich, które przewidują pewien element władztwa z jednej strony i podporządkowania lub zależności z drugiej (Wyrok 04.03.2009). Poza tym wspomniany przepis w żaden sposób nie formułuje wymagania, aby stosunek zależności charakteryzował się trwałością.

W polskiej literaturze prawa karnego odnośnie do art. 199 k.k. niezmiennie kojarzono ten typ przestępstwa ze stosunkiem pracy lub ze stosunkiem służbowym. Sąd Najwyższy wyraził stanowisko, że: *stosunek zależności to taki stosunek prawny lub faktyczny, który daje jednej osobie możliwość wywierania określonego wpływu bezpośredniego lub pośredniego na losy i położenie prawne, społeczne i ekonomiczne innej osoby* (Wyrok 18.12.2008). Stosunek zależności może mieć ponadto charakter nieformalny, wynikający z konkretnego układu

okoliczności faktycznych, świadczących o rzeczywistym wpływie sprawcy na sytuację życiową ofiary (Postanowienie 18.06.2013).

Poza tym należy zwrócić uwagę na konieczność wystąpienia związku przyczynowego pomiędzy stosunkiem zależności lub krytycznym położeniem a podjęciem decyzji w zakresie obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności. Na przykład samo istnienie stosunku pracy nie przesądza jeszcze o istnieniu stosunku zależności. Istnienie takiego stosunku wymaga ustalenia, że los danej osoby zależał decydująco od woli sprawcy (Wyrok 29.05.1933). Sprawcą seksualnego szantażu w stosunkach pracy może być tylko ten, kto sam jest osobą decydującą o zatrudnieniu i jego warunkach, albo jest to osoba, której pracodawca przekazał określone kompetencje w tym zakresie (Warylewski, Nazar, 2023, s. 1399).

Z kolei krytyczne położenie to takie, które jest bardzo ciężkie i trudne do zniesienia, a oznacza dość dolegliwą sytuację życiową, najczęściej związaną z zagrożeniem dla istotnych interesów pokrzywdzonego (Warylewski, Nazar, 2023, s. 1399). Krytyczne położenie nie musi być skutkiem jakiejś relacji międzyludzkiej. Może być ono np. następstwem zdarzenia losowego. Nie ma zaś krytycznego położenia w sytuacji, gdy ktoś decyduje się na obcowanie płciowe celem zaspokojenia ponadstandardowych potrzeb (Warylewski, Nazar, 2023, s. 1399). Nie wyłącza przestępności i karalności czynu nawet zgoda na stosunek płciowy, wyrażona przez pokrzywdzonego, gdyż do istoty tego przestępstwa należy właśnie doprowadzenie przez sprawcę do wyrażenia tej zgody.

Ważne jest, że zarówno stosunek zależności, jak i krytyczne położenie muszą istnieć obiektywnie. Konieczne jest tutaj uwzględnienie indywidualnej sytuacji życiowej pokrzywdzonego, szczególnie zaś odnośnie do możliwości zarobkowania. Można przyjąć, że osoba o wysokich kwalifikacjach zawodowych, niespodziewająca się trudności z zatrudnieniem u innego pracodawcy, na co najmniej zbliżonych warunkach, nie znajduje się raczej w stosunku zależności od pracodawcy ani w krytycznym położeniu.

Do istotnych okoliczności związanych z tym typem przestępstwa należy dotychczasowe życie małoletniego, jego doświadczenie seksualne, liczba dotychczasowych partnerów i realizowana przez małoletniego strategia w zakresie kontaktów seksualnych (Warylewski, Nazar, 2023, s. 1400). W związku z powyższym społeczna szkodliwość zachowania o znamionach z powyżej

wskazanego paragrafu będzie tym większa, im bardziej niedoświadczony seksualnie będzie małoletni w czasie poprzedzającym zachowanie sprawcy. W przypadku, w którym propozycja korzyści majątkowej kierowana jest np. do już zdemoralizowanego małoletniego, można mówić o mniejszym stopniu społecznej szkodliwości takiego zachowania. Związane jest to z realnym zagrożeniem lub też naruszeniem chronionego dobra prawnego.

Sąd Najwyższy stwierdził, że: *o doprowadzeniu, o którym mowa w art. 199 § 3 k.k., można mówić jedynie wówczas, gdy zachowanie sprawcy, odpowiadające znamionom określonym w tym przepisie (nadużycie zaufania lub udzielenie korzyści majątkowej/osobistej, albo jej obietnicy) było wyłącznym powodem, dla którego małoletni powyżej 15. roku życia wyraził zgodę na obcowanie płciowe lub poddanie się innej czynności seksualnej albo na wykonanie takiej czynności.* Powyższa treść została przywołana w uzasadnieniu do zmian kodeksu karnego z 2014 r. (Ustawa 04.04.2014), na mocy których została znowelizowana treść omawianego przestępstwa, która weszła w życie 26 maja 2014 r. Intencją ustawodawcy było objęcie odpowiedzialnością karną sprawców korzystających z prostytucji dziecięcej, bez względu na to, z czyjej inicjatywy doszło do obcowania płciowego lub innej czynności seksualnej. Nadużyciem zaufania jest wykorzystanie występującego po stronie małoletniego przeświadczenia, że sprawcy można ufać, wierzyć mu, a nawet na nim polegać (Wyrok 31.03.2020).

Do istoty nadużycia zaufania w omawianym paragrafie należy wykorzystanie przez sprawcę faktu, że małoletnia ofiara ma zaufanie do sprawcy. Przepis ów zakłada więc, że współżycie pomiędzy sprawcą a jego ofiarą następuje za zgodą ofiary, tyle że podjętą w wyniku szczególnej motywacji, którą jest zaufanie do sprawcy (Postanowienie 11.07.2018).

Znamiona powyżej charakteryzowanego czynu przewidują, że zabronionemu obcowaniu płciowemu lub innej czynności seksualnej, których sprawca dopuszcza się z małoletnim, musi towarzyszyć udzielenie w zamian korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy. Korzyścią majątkową zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego jest zwiększenie aktywów majątkowych lub zmniejszenie pasywów, przy czym majątkiem są wszystkie prawa, które mają wartość możliwą do wyrażenia w pieniądzu (Uchwała 30.01.1980), natomiast korzyść osobista charakteryzuje się brakiem wartości ekonomicznej (Mozgawa, 2012, s. 262). Korzyści te muszą pozostawać w związku z obcowaniem płciowym/inną

czynnością seksualną i muszą być ekwiwalentem, na co wskazuje sformułowanie *w zamian*. Jak słusznie zauważa Piotr Zakrzewski, znamieniem żadnego z opisanych w art. 199 k.k. czynów zabronionych nie jest brak zgody na podjęcie zachowania ze sfery życia seksualnego i tym samym art. 199 k.k. nie wyłącza bezprawności i karalności czynu, gdy osoba pokrzywdzona wyrazi zgodę na obcowanie płciowe lub dopuszczenie się przez sprawcę względem niej innej czynności seksualnej albo doprowadzenie jej do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania (Zakrzewski, 2024, s. 1031–1032). Do istoty tego przestępstwa należy zatem doprowadzenie przez sprawcę do wyrażenia tej zgody za pomocą presji psychicznej lub też korzyści majątkowej lub osobistej czy jej obietnicy (Wyrok 01.12.2016).

Przestępstwa stypizowane w art. 199 § 1–3 k.k. są przestępstwami skutkowymi. Wymaganim tutaj przez ustawę skutkiem jest doprowadzenie innej osoby, w przypadku § 2 małoletniej, do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej, albo do wykonania takiej czynności, jak również zgodnie z § 3 obcowanie płciowe z małoletnim lub dopuszczenie się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej albo doprowadzenie jej do poddania się takim czynnościom.

Sprawca nadużywający stosunku zależności lub wykorzystujący krytyczne położenie czy też nadużywający zaufania lub udzielający korzyści majątkowej/osobistej albo jej obietnicy może doprowadzić inną osobę do czynności seksualnej z samym sobą lub z osobą trzecią. Z kolei obcowanie płciowe z małoletnim lub też dopuszczenie się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej, o których mowa w § 3 charakteryzowanego artykułu, są tzw. przestępstwami własnoręcznymi.

Odnosnie do znamion wskazujących na sprawcę nadużywającego stosunku zależności lub zaufania mamy do czynienia z przestępstwem indywidualnym. Sprawcą może być jedynie ten, kto pozostaje z pokrzywdzonym w określonym stosunku zależności (trwałej, chwilowej, prawnej lub faktycznej) bądź zaufania. W innych przypadkach, odnoszących się np. do wykorzystania krytycznego położenia pokrzywdzonego, sprawcą może być każdy, czyli przestępstwa ze wszystkich paragrafów omawianego przepisu mają wtedy charakter powszechny.

Z kolei stosunek psychiczny sprawcy do czynu zabronionego z art. 199 § 1–3 k.k. będzie się najczęściej zamykał w formie zamiaru

bezpośredniego. Sprawca musi zatem chcieć wyzyskać stosunek zależności lub krytyczne położenie oraz mieć świadomość istnienia zależności lub krytycznego położenia innej osoby. Warto ponadto zasygnalizować w zakresie postaci stadialnych charakteryzowanych przestępstw, że karalnym usiłowaniem jest samo wywieranie nacisku na wolę pokrzywdzonego, w jakikolwiek sposób uzewnętrznione, nawet jeśli nie rozpoczęło się obcowanie płciowe lub nie miała miejsca żadna inna czynność seksualna.

Marek Bielski początek usiłowania przestępstwa z art. 199 k.k. wiąże z chwilą, w której sprawca podejmuje czynności bezpośrednio zmierzające do wyrażenia przez ofiarę zgody na obcowanie płciowe lub poddanie się albo wykonanie innej czynności seksualnej przez zastosowanie jednego z wymienionych w tym przepisie sposobów działania, tj. przez nadużycie stosunku zależności, wykorzystanie krytycznego położenia, nadużycie zaufania albo udzielenie korzyści majątkowej lub osobistej, albo jej obietnicy (Bielski, 2008, s. 642). Jego zdaniem także o początku usiłowania będziemy mówić wówczas, gdy sprawca będzie bezpośrednio zmierzał do wykorzystania stanu zależności, który sam wcześniej spowodował, lub do nadużycia krytycznego położenia, które by nie wystąpiło, gdyby sprawca uprzednio go nie wywołał. (Bielski, 2008, s. 638).

Poza tym wpływanie na przebieg procesów motywacyjnych u pokrzywdzonego nie musi mieć długotrwałego charakteru, a wystarczy już jednorazowe nadużycie stosunku zależności lub pojedyncze wykorzystanie krytycznego położenia.

CHARAKTERYSTYKA GRUPY BADAWCZEJ

Ankietowanymi była grupa 236 studentów uczelni wyższych w Polsce. Wśród nich przeważali studenci Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (ok. 41%) i Uniwersytetu Warszawskiego (ok. 14%). Grupa badawcza składała się z 35% mężczyzn i 65% kobiet. Wiek respondentów mieścił się w przedziale od 18 do 52 lat. Mediana wieku wynosiła 21 lat, zaś jego średnia – 22 lata.

Kierunki studiów ankietowanych są różnorodne. Należą do nich m.in.: kierunki psychologiczno-pedagogiczne, kierunki informatyczne, kierunki

językowe, kierunki ekonomiczne, kierunki medyczne, kierunki inżynierskie, bezpieczeństwo wewnętrzne oraz prawo.

Znaczna część grupy badawczej nie udzieliła odpowiedzi na pytanie o wykonywany zawód lub wskazała brak zatrudnienia. Wśród osób, które wskazały sposób zarabkowania, wyróżnić można m.in.: doradcę klienta, sprzedawcę, recepcjonistę, funkcjonariusza służb mundurowych, prawnika, pracownika biurowego, pracownika gastronomii, baristę. Różnorodność ankietowanych wynika z dążenia do zebrania jak najszerzej grupy badawczej. Ponadto ankietowanie studentów różnych kierunków sprzyja zbadaniu tego środowiska jako całości, zamiast np. jedynie studentów prawa.

METODYKA BADANIA

Dane do niniejszego opracowania zostały zebrane za pomocą formularza ankietowego w aplikacji Microsoft Forms. Link do formularza został udostępniony losowo wybranym studentom. Ankieta zawierała kafeterię pytań i składała się z dwóch segmentów. Pierwszy z nich dotyczył informacji o respondentach, takich jak: jego płeć, wiek, uczelnia i kierunek studiów. Druga część formularza zawierała pytania o opinię ankietowanych co do tego, jaka powinna być najniższa i najwyższa możliwa do wymierzenia kara za czyny określone w art. 199 k.k.

Formularz umożliwiał wybór odpowiedzi spośród zamkniętego zestawu możliwości. Uwzględniono w nim również karę śmierci, która nie występuje obecnie w polskim ustawodawstwie. Uzasadnieniem powyższego było sprawdzenie opinii respondentów w zakresie hipotetycznej możliwości wprowadzenia do katalogu kar tak surowej sankcji za przestępstwa określone w art. 199 k.k.

Poniżej zostały zaprezentowane wyniki badania w formie tabel/wykresów.

WYNIKI BADANIA SONDAŻOWEGO

Tabela 1. *Opinia respondentów w zakresie surowości kar za przestępstwa z art. 199 § 1, § 2 i § 3 k.k.*

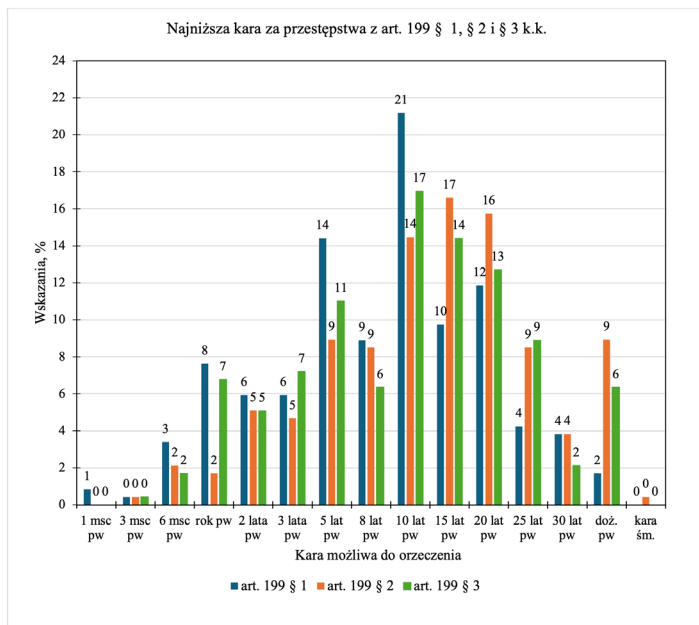
Kara możliwa do wymierzenia	ogólnie (art. 199 § 1 k.k.)		na szkodę małoletniego (art. 199 § 2 k.k.)		na szkodę małoletniego, nadużywając zaufania lub udzielając mu korzyści majątkowej lub osobistej, albo jej obietnicy (art. 199 § 3 k.k.)	
	najniższa	najwyższa	najniższa	najwyższa	najniższa	najwyższa
1 msc pw	1	0	0	0	0	0
3 msc pw	0	0	0	0	0	0
6 msc pw	3	0	2	0	2	0
rok pw	8	0	2	0	7	0
2 lata pw	6	0	5	0	5	1
3 lata pw	6	2	5	0	7	2
5 lat pw	14	4	9	2	11	5
8 lat pw	9	6	9	4	6	4
10 lat pw	21	8	14	6	17	6
15 lat pw	10	12	17	6	14	11
20 lat pw	12	16	16	11	13	14
25 lat pw	4	16	9	16	9	14
30 lat pw	4	12	4	17	2	14
doż. pw	2	20	9	32	6	26
kara śm.	0	2	0	5	0	3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie autorskiego kwestionariusza ankiety.

Na podstawie powyższych danych można zauważyć, że największa liczba respondentów opowiedziała się za karą 10 lat pozbawienia wolności jako najniższą z sankcji za popełnienie przestępstwa określonego w art. 199 § 1 k.k. i karą dożywotniego pozbawienia wolności jako najwyższą z wyszczególnionych wariantów, co znacznie przewyższa obecnie obowiązujące zagrożenie karą za ów czyn zabroniony. Z kolei w zakresie czynu zabronionego stypizowanego w art. 199 § 2 k.k. przeważająca grupa ankietowanych wskazała aprobatę dla kary 15 lat pozbawienia wolności jako najniższej w dostępnej

kafeterii i podobnie jak wcześniej – karę dożywotniego pozbawienia wolności jako najwyższą z wymienionych opcji, co także znacznie przekracza obecnie możliwe do wymierzenia sankcje. Odnośnie do czynu zabronionego stypizowanego w art. 199 § 3 k.k. przeważająca liczba badanych wyraziła aprobatę dla kary 10 lat pozbawienia wolności jako najniższej z dostępnych wariantów i karę dożywotniego pozbawienia wolności jako najsurowszą, czego także obecnie ustawodawca nie przewiduje. W pojedynczych przypadkach (10) respondenci zaznaczyli karę śmierci, która obecnie nie istnieje w polskim porządku prawnym jako potencjalnie najwyższa kara do wymierzenia za poszczególne czyny zabronione określone w art. 199 k.k. Jednoznacznie można stwierdzić, że respondenci w swoich poglądach charakteryzowali się dużą surowością, wskazując tak długoterminowe kary pozbawienia wolności, a nawet karę śmierci, co bardzo odbiega od realnych możliwości w zakresie wymierzenia sankcji.

Rysunek 1. *Opinia respondentów w zakresie surowości najniższych kar za przestępstwa z art. 199 § 1, § 2 i § 3 k.k.*

Rysunek 2. *Opinia respondentów w zakresie surowości najwyższych kar za przestępstwa z art. 199 § 1, § 2 i § 3 k.k.*

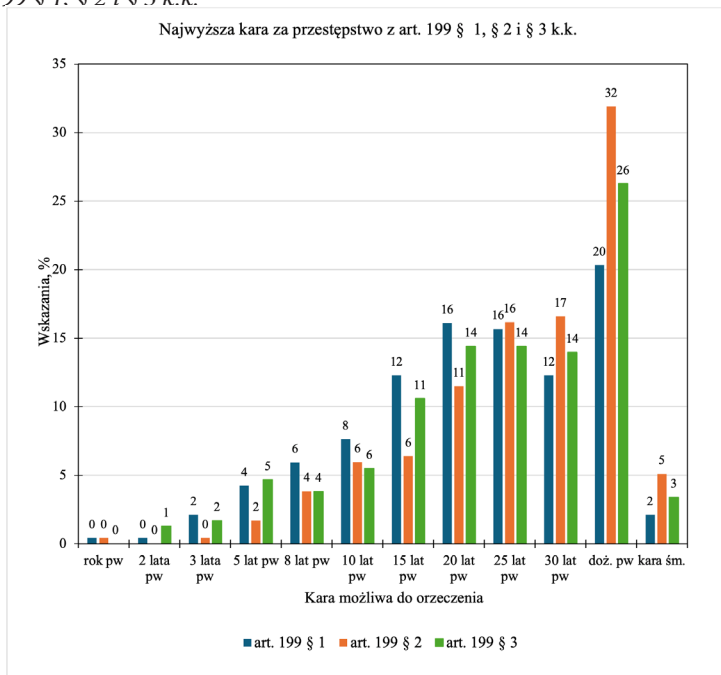

Tabela 2. *Wskazania w procentach zasadności zmiany granicy ochrony małoletnich w opinii respondentów*

Zmiana granicy ochrony	art. 199 § 2 k.k.	art. 199 § 3 k.k.
nie, 18 lat to właściwa granica	81	80
tak, do 17 lat	6	8
tak, do 16 lat	7	6
tak, do 15 lat	6	6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie autorskiego kwestionariusza ankiety.

Dla wyróżnionych powyżej przestępstw największa grupa ankietowanych zgodnie stwierdziła, że obecna granica ochrony wynosząca 18 lat jest właściwa i nie należy jej podwyższać. Pojedyncze przypadki opowiedziały się za zmniejszeniem granicy ochrony wiekowej małoletnich do 15–17 lat.

BADANIA STATYSTYCZNE KAR WYMIERZANYCH PRZEZ SĄDY ORAZ STATYSTYKA POLICYJNA

W tym punkcie zaprezentowano statystykę kar wymierzanych przez sądy za przestępstwa z art. 199 § 1–3 k.k. w latach 2016–2020 oraz statystykę policyjną w zakresie postępowań wszczętych i przestępstw stwierdzonych za lata 2016–2023.

Dane wykorzystane w publikacji pochodziły z opracowania Ministerstwa Sprawiedliwości *Prawomocnie skazani dorośli wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary – czyn główny* za lata 2008–2020.

Tabela 3. Liczba skazanych za przestępstwo z art. 199 § 1 k.k. wg rodzaju kary

Wymierzona kara	Art.199 § 1 k.k.				
	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
grzywna samoistna	1	0	0	1	2
ograniczenie wolności	0	0	0	1	0
kara mieszana	0	0	0	0	0
1 msc pw	0	0	0	0	0
2 msc pw	0	0	0	0	0
3 msc pw	0	0	0	0	0
od 4 do 5 msc pw	1	0	0	1	1
6 msc pw	0	0	0	3	0
od 7 do 11 msc pw	0	1	2	4	3
1 rok pw	4	1	4	4	1
od ponad 1 roku do 2 lat pw	0	1	0	0	0

Źródło: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie>. Opracowanie Ministerstwa Sprawiedliwości. Prawomocnie skazani dorośli wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary – czyn główny w latach 2008–2020 (dostęp: 13.06.2024).

W latach 2016–2020 zapadły pojedyncze wyroki na gruncie art. 199 § 1 k.k. Można wśród nich wyróżnić kary: od ponad 1 roku do 2 lat pozbawienia wolności, 1 rok pozbawienia wolności, od 7 do 11 miesięcy pozbawienia wolności, 6 miesięcy pozbawienia wolności, od 4 do 5 miesięcy pozbawienia wolności, ograniczenie wolności i grzywnę samoistną.

Tabela 4. *Liczba skazanych za przestępstwo z art. 199 § 2 k.k. wg rodzaju kary*

Wymierzona kara	Art. 199 § 2 k.k.				
	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
grzywna samoistna	0	0	0	0	1
ograniczenie wolności	0	0	0	0	0
kara mieszana	0	0	1	0	0
1 msc pw	0	0	0	0	0
2 msc pw	0	0	0	0	0
3 msc pw	0	1	0	1	0
od 4 do 5 msc pw	0	0	0	0	0
6 msc pw	0	1	1	2	3
od 7 do 11 msc pw	1	0	3	2	1
1 rok pw	2	1	0	4	0
od ponad 1 roku do 2 lat pw	2	1	0	2	3
2 lata pw	0	0	1	1	2
od ponad 2 do 3 lat pw	0	0	0	0	0
3 lata pw	0	0	0	1	0
od ponad 3 do 5 lat pw	1	0	0	0	0

Źródło: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie>. Opracowanie Ministerstwa Sprawiedliwości. Prawomocnie skazani dorośli wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary – czyn główny w latach 2008–2020 (dostęp: 13.06.2024).

Na przestrzeni wskazanych lat można zauważyć pojedyncze orzeczenia, które były wydawane w zakresie art. 199 § 2 k.k. Najmniejsza ich liczba zapadła w roku 2017, zaś największa w roku 2019 i odnosiła się do kary 1 roku pozbawienia wolności.

Tabela 5. *Liczba skazanych za przestępstwo z art. 199 § 3 k.k. wg rodzaju kary*

Wymierzona kara	Art.199 § 3 k.k.				
	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
grzywna samoistna	1	1	0	1	0
ograniczenie wolności	0	2	0	1	0
kara mieszana	0	0	0	1	0
1 msc pw	0	0	0	0	0
2 msc pw	0	0	0	0	0
3 msc pw	0	1	1	0	1
od 4 do 5 msc pw	0	0	0	1	0
6 msc pw	2	1	2	2	2
od 7 do 11 msc pw	0	2	1	5	3
1 rok pw	3	2	4	7	6
od ponad 1 roku do 2 lat pw	0	1	2	2	1
2 lata pw	0	0	1	1	0
od ponad 2 do 3 lat pw	0	0	0	0	0
3 lata pw	0	1	1	1	1

Źródło: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie>. Opracowanie Ministerstwa Sprawiedliwości. Prawomocnie skazani dorośli wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary – czyn główny w latach 2008–2020 (dostęp: 13.06.2024).

Patrząc na powyższe dane, można stwierdzić, że najmniej wyroków skazujących na gruncie art. 199 § 3 k.k. zapadło w roku 2016, zaś najwięcej w roku 2019 i odnosiły się one do kary 1 roku pozbawienia wolności.

Tabela 6. Postępowania wszczęte i przestępstwa stwierdzone z art. 199 k.k. za lata 2016–2023

Rok	Liczba postępowań wszczętych	Liczba przestępstw stwierdzonych
2023	152	103
2022	128	93
2021	127	123
2020	100	83
2019	137	107
2018	118	96
2017	119	89
2016	102	99

Źródło: <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwno-6/63500,Seksualne-wykorzystanie-stosunku-zaleznosci-lub-krytycznego-polozenia-art-199.html> (dostęp: 14.12.2024).

Jak wynika z powyższej tabeli, największa liczba postępowań wszczętych we wskazanym okresie czasowym była w roku 2019 i 2023. Z kolei najwięcej przestępstw stwierdzonych miało miejsce w roku 2021.

PODSUMOWANIE

W zakresie art. 199 § 3 k.k. należy zwrócić uwagę na zmianę, zgodnie z którą z dniem 26 maja 2014 r. doszło do rezygnacji w tym przepisie ze znamienia *doprowadza*, co rozszerza jego zakres kryminalizacji. Od wskazanej daty brzmienie przepisu art. 199 § 3 k.k. *uniezależnia odpowiedzialność karną od tego, z czyjej inicjatywy doszło do obcowania płciowego z małoletnim lub dopuszczenia się wobec niego innej czynności seksualnej bądź też doprowadzenia go do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania* (Wyrok 01.12.2016). Zdaniem Agnieszki Kilińskiej-Pękacz zamiast zmniejszyć ingerencję prawa karnego w sferę seksualności, zwiększono zakres penalizacji zachowań ujętych w § 3 omawianego artykułu, co wpływa na zakres tworzenia ochrony sfery seksualnej małoletnich na gruncie kodeksu karnego (Kilińska-Pękacz, 2015, s. 91).

Zachowania realizujące znamiona art. 199 k.k. naruszają dobro prawne konkretnej osoby, stanowiąc atak na tak ważną sferę życia każdego człowieka,

co należy mieć na względzie przy dokonywaniu oceny każdego stanu faktycznego (Myśliwiec, 2012, s. 114).

Celem przeprowadzonego badania było poznanie opinii społecznej studentów w zakresie preferencji najniższego i najwyższego wymiaru kary pozbawienia wolności w zakresie przestępstw określonych w art. 199 k.k. Wskazane przez ankietowanych opinie w zakresie surowości kar za powyżej wskazane czyny zabronione znacznie odbiegają od granic określonych w kodeksie oraz od kar orzekanych przez sądy w praktyce.

Jednoznacznie widać, że respondenci charakteryzowali się dużą surowością w swoich poglądach, co szczególnie można zauważyć w tym, że odnośnie do górnej granicy kary jako najwyższej ze wskazanych do wymierzenia z art. 199 k.k. zaznaczali przede wszystkim karę dożywotniego pozbawienia wolności, co znacznie przekracza dostępne obecnie sankcje. Tak jak wcześniej zasygnalizowano, w kafeterii pytań badania sondażowego włączono karę śmierci, która została zniesiona przez obecnie obowiązujący kodeks karny. Umieszczenie powyższej opcji wydaje się jednak zasadne z uwagi na występowanie tej kary w ustawodawstwach innych państw, a poza tym to zagadnienie jest dobrym wskaźnikiem punitowności i obejmuje także inne liczne badania w tym zakresie. W przedmiotowym badaniu respondenci opowiedzieli się w 10 przypadkach za karą śmierci jako najwyższą sankcją z art. 199 k.k. Dla porównania, w badaniu punitowności społeczeństwa polskiego w 2020 r. wskazano, że najwięcej zwolenników kary śmierci było wśród młodych mężczyzn, legitymujących się wykształceniem zawodowym (Włodarczyk-Madejska, Ostaszewski, Klimczak, Siemaszko, 2021, s. 176–179).

Dla przestępstw z art. 199 § 2 i § 3 k.k. największa grupa ankietowanych zgodnie stwierdziła, że obecna granica ochrony wynosząca 18 lat jest właściwa i nie należy jej podwyższać. Należy jednak zwrócić uwagę, że w żadnym przypadku zwolennicy utrzymania obecnego stanu prawnego nie stanowią większości bezwzględnej.

W praktyce orzekania zdecydowanie najczęściej orzekaną karą we wskazanym powyżej odcinku czasowym za czyn określony w art. 199 § 1 i 3 k.k. jest kara 1 roku pozbawienia wolności, zaś za czyn z art. 199 § 2 k.k. kary od ponad 1 roku do 2 lat pozbawienia wolności. Z kolei najwięcej postępowań wszczętych na gruncie statystyki policyjnej było w roku 2023, a przestępstw stwierdzonych w roku 2021.

Należy zaznaczyć, że grupa badawcza charakteryzowała się dogłębną wiedzą w zakresie odpowiedzialności karnej i nurtów obowiązujących w ustawodawstwie innych państw, a chęć zaostrenia kar jest ich poglądem ugruntowanym i merytorycznym. Według badań Autorki postawę bardziej punitywną zaprezentowały młode kobiety, w trakcie studiów, w wieku ok. 21 lat. Trudno znaleźć jednoznaczne wytłumaczenie dla poglądów, które są tak surowe i odmienne od obowiązujących przepisów na temat kar za charakteryzowane przestępstwa. Ich wskazanie przerasta zakres niniejszego artykułu. Wśród hipotetycznych przyczyn można wskazać wpływ mediów informujących o tego typu czynach zabronionych. Warto zasygnalizować, że wyniki uzyskane z przeprowadzonego badania sondażowego wymagają kontynuacji i dogłębnej analizy omawianych problemów. Zastanawiające jest, czy reprezentanci innych dyscyplin charakteryzowaliby się zbliżonym poziomem surowości w swoich opiniach. Skonfrontowanie poglądów osób z wyższą świadomością prawną i laików mogłoby pokazać podejście do karania osób posiadających wiedzę z tego obszaru opartą na przesłankach naukowych a nie charakterystycznym dla polskiego społeczeństwa populizmie penalnym.

Warto zauważyć, że postrzeganie problemu przestępczości jest jednym z czynników kształtujących postawy punitywne. Jak słusznie zauważa Krzysztof Krajewski, jeśli informacje o przestępczości czerpiemy z mediów, a zwykle tak jest, to nasz obraz przestępczości *niekoniecznie odpowiada rzeczywistości stanowi rzeczy*, bowiem jest zdominowany przez przestępstwa najpoważniejsze (Krajewski, 2002, s. 176–177).

Na zlecenie Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości w 2018 r. zostały przeprowadzone badania dotyczące punitywności polskiego społeczeństwa. Wynika z nich, że większość respondentów (60%) uznała zaostrenie przepisów prawa karnego i surowsze karanie za przestępstwa za najlepszy sposób na ograniczenie przestępczości i poprawę bezpieczeństwa obywateli (Badanie, 2018). Ankietowani opowiadali się przeważnie za zaostreniem kar za poważne przestępstwa (52%), jednak 31% badanych uważało, że należy zaostriżyć kary za wszystkie przestępstwa (Badanie, 2018). Z kolei 3% opowiedziało się za zaostreniem kar jedynie za drobne przestępstwa, a 8% było zdania, że w ogóle nie powinno się zaostriżać kar (Badanie, 2018).

Według badania punitywności społeczeństwa polskiego w 2020 r. to kobiety, nie zaś mężczyźni, cechowała istotnie wyższa skłonność do ostrzejszego karania przestępców, a różnica w tej mierze wyniosła 17 p.p. (Włodarczyk-Madejska, Ostaszewski, Klimczak, Siemaszko, 2021, s. 161). Zwolenników surowszego karania jest najmniej w najstarszej grupie wiekowej, a najwięcej wśród badanych w przedziale wiekowym 25-40 lat (Włodarczyk-Madejska, Ostaszewski, Klimczak, Siemaszko, 2021, s. 162). Poza tym stwierdzono, że im wyższe jest wykształcenie, tym mniejsza jest skłonność do zaostrzenia przepisów i surowszego karania przestępców, a wśród respondentów deklarujących się jako wierzący skłonność do surowszego karania przestępców jest większa niż u niewierzących (Włodarczyk-Madejska, Ostaszewski, Klimczak, Siemaszko, 2021, s. 162). Ponadto to nie mieszkańców wsi, lecz małych miasteczek charakteryzowała największa skłonność do surowszego karania przestępców i poziom punitywności był wyższy w gospodarstwach domowych składających się z trzech lub więcej osób oraz wśród gospodyń domowych i kobiet na urloпах macierzyńskich (Włodarczyk-Madejska, Ostaszewski, Klimczak, Siemaszko, 2021, s. 163).

Jak wynika z badania Aleksandry i Teodora Szymanowskich, wysoki stopień punitywności charakteryzuje także przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości. W badaniu powyższych Autorów prawie 75% sędziów i prokuratorów oceniło polską politykę karną jako zbyt łagodną, ponad połowa opowiedziała się za przywróceniem kary śmierci, co trzeci natomiast stwierdził, że kara pozbawienia wolności ma znaczenie dla ograniczenia przestępczości (Szymanowska, 2008).

REFERENCES

- Bielski, M. (2008). *Rozdział XXV. Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności*. W: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II. Komentarz do art. 117–277 k.k.*, 3 wydanie, (s. 638–642). Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Dobosz, P. (2001). Problemy metodologii współczesnej nauki prawa administracyjnego na tle metody historyczno-prawnej. *Kwartalnik Prawa Publicznego*, 1(1), 9–47.
- Filar, M. (1997). Przestępstwa seksualne w nowym kodeksie karnym. W: *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny. Krótkie komentarze*, 2 wydanie, 65–74.
- Kilińska-Pękacz, A. (2015). Prawo karne wobec dobrowolnej aktywności seksualnej małoletnich. *Studia z Zakresu Prawa, Administracji i Zarządzania Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy*, 7, 81–92.
- Krajewski, K. (2002). *Punitivność społeczeństwa polskiego*. W: J. Czapska, H. Kury (red.), *Mit represyjności albo o znaczeniu prewencji kryminalnej* (s. 176–177). Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Łętowski, J. (1995). *Prawo administracyjne dla każdego*. Ecostar.
- Mozgawa, M. (2012). *Kodeks karny. Komentarz*, 262. Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Myśliwiec, H. (2012). Granice penalizacji seksualnego nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia oraz nadużycia zaufania małoletniego. *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, 3, 79–115.
- Szymanowska, A. (2008). *Polacy wobec przestępstw i karania. Opinie i postawy społeczeństwa polskiego wobec przestępstw, zachowań patologicznych i kontrowersyjnych oraz środków kontroli nad tymi zachowaniami*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Warylewski, J. (2001). *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności. Rozdział XXV Kodeksu karnego. Komentarz* (s. 137–138). Warszawa: Wydawnictwo C.H. BECK.
- Warylewski, J., Nazar, K. (2023). *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności*. W: R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, 6 wydanie (s. 1439–1477). Warszawa: Wydawnictwo C.H. BECK.
- Włodarczyk-Madejska, J., Ostaszewski, P., Klimczak, J., Siemaszko, A. (2021). *Nękanie, oszukiwani, hakowani. Nowe i tradycyjne wymiary wiktymizacji*. Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości.
- Wojciechowska, J., Kunicka-Michalska, B. (2000). *Przestępstwa przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności oraz czci i nietykalności cielesnej. Rozdziały XXIII, XXIV, XXV, XXVII Kodeksu Karnego. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. BECK.
- Zakrzewski, P. (2024). *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności*. W: J. Majewski (red.), *Kodeks karny. Komentarz* (s. 1003–1058). Wydawnictwo Wolters Kluwer.

AKTY PRAWNE

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny. Dz.U. z 2024 r., poz. 17, tekst jednolity.
 Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. z 2014 r., poz. 538, tekst jednolity.

ORZECZENIA

Postanowienie SN z 2 czerwca 2010 r., V KK 369/09, OSN(K) 2010, nr 9, poz. 80.
 Postanowienie SN z 18 czerwca 2013 r., V KK 104/13, Legalis.
 Postanowienie SN z 11 lipca 2018 r., III KK 328/18, Legalis.
 Uchwała Sądu Najwyższego z 30 stycznia 1980 r., VII KZP 41/78, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa 1980, nr 3, poz. 24.
 Wyrok SA z 1 grudnia 2016 r., II Aka 458/16, Legalis.
 Wyrok SN z 29 maja 1933 r., 3 K 264/33, Zb. Orz. SN, nr 155, poz. 33.
 Wyrok SN z 18 grudnia 2008 r., V KK 304/08, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 2691.
 Wyrok SN z 4 marca 2009 r., III KK 348/08, Prok. i Pr. – wkł. 2009, nr 9, poz. 8.
 Wyrok SN z 06 maja 2014 r., V KK 358/13, Legalis.
 Wyrok SN z 31 marca 2020 r., II CSK 124/19, Legalis.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

Badanie poparcia dla zaostrzenia polityki kryminalnej. Wyniki trzech sondaży opinii publicznej, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2019/05/IWS-A.-Siemaszko-P.-Ostaszewski-J.-Klimczak-Badanie-poparcia-dla-zaostrenia-polityki-karnej.pdf> (dostęp: 12.12.2024) Instytut Wymiaru sprawiedliwości 2018.
 Opracowanie Ministerstwa Sprawiedliwości. Prawomocnie skazani dorośli wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary – czyn główny w latach 2008–2020 <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie> (dostęp: 13.06.2024).
 Statystyka policyjna – Postępowania wszczęte i przestępstwa stwierdzone z art. 199 k.k. za lata 2016–2023, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwno-6/63500,Seksualne-wykorzystanie-stosunku-zaleznosci-lub-krytycznego-polozenia-art-199.html> (dostęp: 14.12.2024).